

ШРНОГОГРАЦ.

НЕЂЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 44.

На Цетињу у Суботу 27. Новембра 1871.

ГОДИНА I.

ШРНОГОРАЦ излази један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт год. ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8.; по год. ф. 4.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописи, предплата и све наручбине шаљу се уредишту на Цетињу преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ПОЛОЖАЈ АУСТРИЈЕ.

Најновији обрт у Аустрији још је једнако и биће можда још задуго догађај великога и општега значаја. Ми смо о њему говорили у предпрошлом листу упоредно са стањем у Турској. Инак држимо да је вриједно да још један поглед бацамо на врлетну висину, на коју се Андраши знао узпузати и да још један поглед спустимо на страховиту провалу, над којом се аустро-угарска монархија заједно са Андрашијем може наћи. Важност самога догађаја с погледом на истов довољна је, да привуче пажњу пажњу, а осим тога опажа се већ и почетак нове политике у Аустрији, управо пове у толико само, што се на ново упражњава, а у ствари је стара која је одавно награђена општом осудом и одвратношћу народа. Управо прошлост нас је научила сумњати, да ли и може у Аустрији бити још какве пове политике. Толике су је промјене већ потресале. Има само још једна, која је већ свакоме позната као спасоносна, и коју ћемо ниже изрећи, али од те баш аустријски државници се клоне. Не може се дакле рећи да нема и гавијех, који беже од добра.

Знак те пове унутрашње аустријске политике то је тежња за поравнањем са Пољацима. Ту је тежњу изказао нови предсједник министарства, Ауерсперг у својој политичкој исповјести ступајући у министарство. Да је поравнање с Пољацима доиста избрани пут, да се Аустрија сачува и усрећи, најбољи је доказ над Келерспергов, који није могао ту — чисто Андрашијеву — мисао усвојити, а за тијем Човстварење Ауерспергова министарства под уливом грофа Андрашија. Напошљедку видимо Пољаке њискупљене у Бечу на договору и њихова земљака, ће остаје у министарству.

Поравнање с Пољацима било би дакле први посао послје прекинутога рада за спасење Аустрије ушљед осујећенога покушаја с Чесима. Па ели то пут, којијем ће се доћи до постојана реда, до задовољења народа, дакле до безбједности Аустрије? Ако не гријешимо, ми би рекли, не само да није, него шта више, да је то опет онај положај, из кога је она истина већ више пута налазила, али из којега може лако више и неizaћи. Задовољити један народ значи још више раздражити оне народе, који су незадовољни због тога, што им се не признају њих ова права. Па напошљедку кад би и тај један народ био потпуно задовољан, можда би с том малом поправком изграна машина могла опет до никле радити, можда би Аустрија бар за њеко вријеме имала привидна спокојства. Али ми јако сумњамо, да ће и Пољаци добити све што желе. Да је гроф Андраши тај човјек, који би у интересу аустро-угарске монархије озбиљно жељно, да се народна права признају, не би он народе у Угарској оставио незадовољније, данас више него и када, не би се не законито мјешао као угарски министар у послове друге половине монархије, не би улагао сав свој уплив да осујети поравнање с Чесима, као што је учинио. Кад је би познавали недошљедност Пољака у њихови би познавали недошљедност Пољака у њиховој народној политици, њихову недружевност са сроднијем словенским народима, који су у истом положају као и они, који имају иста захтјевања као и они, ми би се доиста чудили, шта их наведе, да данас посрбице ступају у

погодбу са Бечом, у који је дошао гроф Андраши, да господари, данас, када су Чеси онако грубо одбијени, данас, када је њемачко-мађарска алијансија јасније него икада показала, да не мисли задовољити праведна захтјевања словенских народа, праведна и пред Богом и пред људима.

Не можемо друго мислити, него да Пољаци држе, или да ће задовбити сва права, која им припадају с обзиром на целину монархије, или да се могу задовољити и с њекијем уступцима. Ако оно орво очекују, љуто ће се преварити. Да се хтјемо у таквом задовољењу народа увидјети прави интерес монархије, зар би се одбили Чеси, који се показаше попуштљивији више него што се могло очекивати? И, да гроф Андраши пије више Мађар, него пријатељ Аустрије, зар би се стање у Хрватској довело до ове крајности, зар би немађарски народи у Угарској дошли до ове огорчености, која их гони на поуздање у своју сопствене снагу? А што није учињено другијем народима, одкуда би се учинило Пољацима? Баш и кад би могао од свију један једини задовољени народ обезбједити Аустрију, то би најмање Пољаци били тај народ. Јер таква погодба између Пољака и Њемаца и Мађара не би више била само унутрашња ствар, него би засјекла у спољну политику. А на том пољу прво би сусрели Русију, о којој се зна како стоји према Пољацима, а у том случају и према Аустро-Угарској.

Пољаци би се дакле дали најпразнијој самообмани, ако би очекивали потпуно задовољење својих оправданијех народнијех изискивања, а Аустрија, кад би збиља учинила толике и такве уступке, што паравно невјерујемо, довела би себе још у опаснији положај, него што је онај код незадовољења својих народа. А ако напротив мисле да се задовоље само са њекијем уступцима онда ће тијем прије сажалење него завидљивост изазвати код својих сународа, јер не само да и ти њеколики уступци неће вриједити много више него ништа, него пеће ни они бити дуга вијека.

Кад се ове наше мисли сведу на једно, онда излази, да је овакво на толике начине покушавано изравнање државе с народима са свијем и за свагда немогућно. Све неприлике и опасности, које је Аустро-Угарска до данас њекако претурала, изтицале су из тежње да се одржи сад њемачко, сад мађарско, сад обоје господарство над осталијем народима. То властољубље Њемаца и мајушњи Мађара биће и од сада извор истијех невоља, па напошљетку, ако не престане, и пронасти њезине. Једине спасење ове државе, ако већ и за то није доцне, можда би још могло бити у потпуном задовољењу права свију народа и у њиховом једнаком одношају. Но државници њезине одбијају и сами покушај у таквоме правду, или што њихова државничка мудрост увиђа немогућност тога, или што се такво правично изједначење не слаже са њемачко-мађарском хегемонијом.

И по томе свему се чини да и најпрви почетак Андрашијеве ере необнадежава уморну Аустрију нимало одмором од опасног унутрашњег трња. Андрашије је Угарску довео до стања какво ни један родољуб својој отачбини не може желити, па ако сада предузме да истијем начином

и Аустрију усрећи, а ту му неће требати много времена и посла, онда доиста неће требати нашљедника ни да чини више погрешака, ни да старе поправља, јер је — обрао бостан. А као што су сви изглед, он се озбиљно на то спрема.

Не може дуго трајати и биће јасно као на дапу какве изгледе има Аустрија са Андрашијем. Ми за данас оволико рекосмо, јер држимо да се толико даје рећи и без пророчкога дара. Идући пут промотрићемо другу страну ове ствари, која је за нас много важнија, а то је спољни одношај Аустро-Угарске, овакве каква је данас, с Андрашијем на челу, према народима на истоку, а упоредо према Русији и Њемачкој.

ФРАНЦЕСКЕ НОВИНЕ О АУСТРИЈИ И СЛОВЕНСТВУ.

Аустријска криза живо свијет занима и ујасно прорицање изазива. „Обзор.“

„Ендепаданс белж“ вели: „Стање се земршава и погоршава, влада само још по имену постоји. Опште мишистарство састоји се из једнога политичкога мужа, Андрашија, који сигурно и лако узима тешкоћу задаће коју преузима. Мишистарство угарско са шемом, којега већина слабо љуби, хрђава је креација, те ће се скорим морати из корена промјенити. Провизорно мишистарство за Цислају под равнагелством Холдгетана изложено је да утоне под жестокијем струјама, што се са свију страна наљ слијевају. Ко би смио данас све предсказати, што из овога стања сјутра може настати? С финансијскијех разлога већ рајхсрат ће се морати састати. Хоће ли бити на броју? Холдгетан ће можда још који опорни сабор расути. Али шта онда? Незна се, не предвиђа се. Јавни дух под теретом толи деморалисајуће ситуације пада у прострацију сличну фатализму оријенталном: догађаји пуштају се милошћу и свако се чини, као да нема поуздања у ништа друго — ван у нашљествену срећу Аустрије.“

„Журнал де Парис“, главни орлеанистички лист, јако је наслонен Славенима, јер у њему пише о словенским стварима познати Лежер, па је с њима упознао и друге раднике. Главни уредник тога листа вели: „Да нисмо искључиво заузети најништавијим домаћим стварима, мотрили би позорније, шта бива на Дунаву: наши се послови сада само врше, ово наших се интереса тамо игра, Бајст је постигао с поља, да Аустрија постане пришептеља Турске, а код куће раздражи народе тако, да се спремају како ће један другог изјести. Неприкаже ли се у овај час државник првога реда, онакав је Аустрије у погубељи. За двије године можемо видјети Словене, како иду на једну страну, Њемци како иду на другу страну, а Мађари како остају у среди. Онога ћемо дана имати ми лијепу прилику. Савез међу Турском и Русијом није докинут, јер је предреван. Али тај ће се савез прекинути без свеке двојбе, кад се буде радило о диоби аустријске заоставштине. Имаћемо ли тада народну владу, војску, вође државнике, а особито дипломате, од нас ће само зависити, да будемо судци велике кавге међу царством германским и словенским. („Царство словенско“) то је ново у француском ријечнику, прије се по пољскијем изворима знало само за „царство татарско“ ми у најблажијем језику „царство московско.“ Ми ћемо без удара моћи узети Меч и на Дунаву опет освојити Рајну.“

Бриселски полузванични руски „Норд“ чуди се Ауерсперговој кандидатури. Како да Ауерсперг, већи централиста него Келерсперг, дупље онђе, ће ће понтови народи узмакнути. Нови доказ критичкога питања јесте та чудновата околност, да се међу кандидати особито сномњу

Голуховски и Ауерсперг, који у два са свијем противна тора спадају.

Виктора Хиџа „Рапел“ мисли, да ће бечки државници опет принути за помирење с Чесима. Бечлије хоће само да покажу, да не морају измаћи пред енергичним захтјевањима Словена, те ће кашње драговољно (!) поустити. У противном случају је садања непомишност смјешна и по Аустрију опасна. Даље вели: „Кошут, који је г. 1848 питао: Гдје је Хрватска? тај исти Кошут данас брани хисторичке и политичке индивидуалности Словенства. Је ли то чувство праведности? Можда. Или то чини с интереса Мађарскога? Сигурно. Догађаји су се на истоку збили, који морају дјеловати на мађарску политику. Уплив мађарски умро је у Србији. Приближење Србије к Црној Гори и Румунији јесте свршена ствар. Промјена је та заслуга дипломације руске и српскога министра Христића. Међу портом и Русијом постоје срдани (?) одношаји, а све осмаплице приближују се порти. Није се нипошто чудити, што успијех прве словенске државе у истоку узнемирује народњаке мађарске, који далеко вид. Кошут тумачи њихова чувства. Хоће ли здрав разум надвладати у аустријској влади? Хоће ли се вратити помирљивоме програму Хоенхварта? Хоће ли Кошутов глас послушати Мађари? Хоће ли се дићи против непомишности Андрашијева? Било што му драго, „Покрок“ је избројио све противнике, ископане дипломацијом руском од састанка гостинскога, где Бисмарк стрмоглави Аустрију у бездно патражњачкога централизма.“

Монархички „Монитор унів.“ поводом доласка Андрашијева вели: „Аустро-Угарска није само уточниште народа пољскога и мађарскога, већ и народа чешкога и хрватскога. Ваља не само, да Аустрија живи и сачува се великом и моћном, већ ваља и да даде појединијем земљама права аутономна и хисторичка, што разна племена сматрају за своју најдрагоцјенију баштину.“

Умјерени републикански „Национал“, не вјерује ријечима пошљедњега спаса Бајстова, да ће његов наслједник наставити помирљиву политику. Академички тај лист у осталом са жалошћу опажа штолерандију Њемаца према Пољској.“

Међу гамбетистичким листом „Конституцијон“, који је о Словенству најбоље обавјештен и патражњачком „Патријом“ замјетнула се жељереперка ради аустријских ствари. „Патрија“ бијаше превјучер јавила, да Бајст још нема наслједника, да се Келдерсперг и Андраши не могу споразумјети, јер потоњи одурава сваку концесију Пољацима, на пошљедку да су сабори моравски, корушки изабрали чешке заступнике у рајсрат. „Констит.“ руга се „Патријом“ незнању, а „Патрија“ застиђена освјећује се Словенима и уишсује им у гријех, што су са Чесима у заједници. Из „Патрија“ разлагања јасно се види, да Чехе недржи за Словене.

Францеско новинарство још се једнако бави горостасним оружањем Русије. Ако оно и не даде можда слути на близу источну конфлагацију, свакако показује, да су непогоде францеске потакнуле Русију да се спремају. „Преса“ и „Газ. де Париз“ разнашају великим словима штампању вијест, да је Бајст припио у Париз ће ће Гјера умирити о гостинском састанку. Цареви аустријски и њемачки споразумјели су се, да ускрону Пољску стару краљевину, и на тај престо поставе краља саксонскога. Бајст, да је само за то остунио из министарства, да може у Версаљу и Лондону придобити владе за ово подухеће. Исклаће се пољски дио од Русије, која се већ спрема за оружани протест.

„Констит.“ прати ову фантастичну вијест, којој још додаје глас о путовању Бисмаркову у Версаљ, сљедећим рефлексјама:

„Све те тобожње вијести пошљеднице су састанка гостинскога и доказ му бојазни и нада јевропскога жутства. Важно је особито да вас свијет Бисмарку подмеће непријатељске намјере против Русије. Свак се боји или се нада букнућа антагонизма међ Словени и Њемци инаугурације нове политике после основане на заједничком интересу, што међ Францеском и свијетом славенским пошљедњи рат створи, Бисмаркова накана ускрнути пољско краљевство, кад би истинно била, свједочила би о савршеном мајавелизму његовом. Тим мисли испословати неутралности Францеске у конфликту са Русијом, освједочен, да Францеска неби могла зграбити оружје против ослобођењу пољске народности, којој бијаше вазда заточница. Францеска се не би могла изневјерити читавој прошлости.“

„УТЕКАО.“

„Ову фаталну реч узимамо из једне седнице угарског сабора. Рекао ју је Светозар Милетић у седници од 4. о. м. у којој се старо министарство, које је поступањем Андрашија и Лоњаја на ново погрејано, дому представило. Милетић ни више ни мање није рекао него то, „да је гроф Андрашије, почем је са својом неправедном политиком дотае дотерао, да су сад Словацци, Срби, Русиви, Романи и Чеси крвним непријатељима Мађарске постали, да је послат таке несреће, коју је починио, морао — утећи. Даље немогане Милетић говорило, оно „куда“ изгуби се у вици расрћених Деаковаца, и ми дакле можемо само жалити, да је прва мета грофа, који „утече“ — за сада баш Беч. Останимо при тој за државног новог министра фаталној речи. Неможе се онако у ветар говорити о једном министру и новонеченом кандидату државног канцеларства као о обичним људима, који овде и онде имају тај противполицијски обичај, да утекну; човек један као Милетић за цело мора имати важна узрока, кад смеде таким начном о државнику Андрашију у угарском парламенту, у присуству прилично јаког оделења Андрашијевих мамелука говорити. Узроке те нагласио је већ у оним горњим речима о политици Андрашијевој и несрећи, коју је починио, и нама остаје да у кратко изнесемо све оно, што је Андрашије за цело време свог у Угарској владања учинио за добро целе монархије, Угарске и тамо живићих народа, и чиме је задоволио име великог државника, које му дају упуљвци његови у Угарској и бечкој штампи. Не да то име опровргнемо, већ само да посведочимо реч, коју је Милетић ладним расуђењем изговорнио, разгледаћемо мало ствари с оне стране Литаве, као што их је гроф Андрашије створио а гроф Лоњаји примио.

Поглед један на етнографску карту Угарске, довољан је па да се увери и незналица, како је славенски живаљ у великој надмоћности. Словацци на северу и Срби на југу показали су последњих година, да су за исте политичке чињенице, преко којих влада као Угарска несме прелазити на дневни ред, ако није рада, да првом приликом изложи себе највећим опасностима, које не само њено уважење и положај, него и саму битност земље у питање довести могу. Па шта управо хоћеју ти Славени, о којима једна мађарска пословица вели, да нишу људи. Они хоће и ишту само оно што је право, своју народност, која је у опасности од мађарске тежње за надмоћношћу, хоће подпуну једнакост са мађарском расом, која се као што је познато, дичи са својим монголским пореклом. Заштајмо дакле, шта је учинило министарство Андрашијево, да задовољи Словаке и Србе? Ништа, могли би рећи, и још би добро било, да је само ништа јер морамо додати, да је под владавином Андрашијевој влада у сваком смотрењу све могуће чинила, да те Славене гњечи и кини. Распуст српског сабора и посљедња насиља према Словацима јасно показују, шта се у Пешти под равноправношћу разумева и како се најпростија човечанска права Славена уваживати мисле. Где се дакле нема обзира према многобројним Славенима, ту ни толико неможе бити према Романима. Угарској влади сасма је једнако, дошли румунски заступници и славепски на сабор или не, или та три народа саделовала у судби земље или не, само нећа њихова фајта своје добро у томе налази.

Притисак славенског и романског живља једно је од највећих злочинства у великом политичном греховном терету, који је пређашња влада земљи и грофу Лоњају оставила.

Али како изгледа у тако званом угарским побочним земљама? Хрвацко питање је отворена рана у народном питању Аустрије, једно од најжешћих питања у унутрности, лагапо тињајућа ватра, коју је Андрашије тако радо постацао. Врло би далеко нас одвело, кад би ствари у Хрвацкој, Славонији и војној Крајини хтјели критици подврћи. Све су то готово познате ствари: од доновска барона Раухова доба до раковичког пута читав је ред сплетак и гадних обешечаљука. Изравнање са Хрвацком најславније је дјело Андрашијево, пјевају му његове штампарске наказе у сви осам гласова а кад потражимо благотворне посљеднице тога изравнања, онда наиђемо на сјаму мржњу, огорчење, на тако стање, које грађанском рату обично предходи. А шта се то кога тиче, што Хрвацка гуиђа, Мађарска је омет зато срећна а идеал политике за величином налази увјек и свуда своје клањаоце. То је сјајни резултат четворогодишње помирљиве сре, која је Андра-

шијем с оне стране Литаве у дело приведена; тако изгледа у обејаној земљи угарске слободе чије је хрђаво стање још горе него у Цислитавији, ће се део вашар окрече око грозничаве надмоћности једне мале, сплеткарско политичног песпособие, због свог привидног правног стањашта на свашта готове партије. Угарска је четири године дана била права наложница Андрашијева, али убришимо јој само бјелило с лица, па ће се обожаваатељу показати таван, рамама начичкап образ, и проће га воља, да таку поћну лепоту својином назове.

Да је остало при завади народа упутри и при систематичном подстицању незадовољства Славена и Романа можда би гроф Андрашије и имао узрока задовољан бити барем према својој партији; овако пак, што и у самим редовима Мађара изгледа, оскудева сваки повод државничког самопоуздања, с којим племенити гроф, да се речима Милетићевим послужимо, у Беч утече. Гроф Андрашије, који као свепогући председник мин. Угарске хтеде Славене све два и два сапетти, стајао је цело време свог званичног делања пред непобедном препоном, пред сопственом опозицијом, пред фракцијом „левице.“ Са те стране бацаше му несретне батине међу ноге, које су само леном патосу навизпуге, са те стране долазаше велики део узрока јадиковању, којим су нас из редова Деакове партије сваком приликом увесељавали. Са тако незнатном, тешком муком склопљеном већином, која Андрашију на расположењу стајаше и какву сад Лоњаји прима, неможе се велики скок чинити, неможе се велика политика терати, још мање се сме турати свој нос у туђе послове, о којима се ни појма нема, и који су веће духове надјачали. Угарска левица ће себи скупити капитал из Андрашијевој политике мешања, док се цела трула зграда дуализма несруши над главом Андрашијевој и над Деаковом партијом. На тим развалинама пак створиће се персонална унија, и нама се неће моћи ни речнице преговорити, да смо ми узрок тој промени.

О финансиском стању Угарске за сад ћемо ћутати. Имаћемо још доста прилике по овом грешном владању Андрашијевој коју реч изгубити. Кад скупимо све до сад речено, излази, да је садањи државни канцелар, добро „своје“ Угарску после четворогодишњег употребљања добро грофу Лоњаји у заиста жалосном стану оставио. Унутра распад, близу грађанском рату, с поља без пријатеља, нити са оним другим народима неугарских земаља нити са Србијом, Русијом и другим државама у пријатељском спошају, с изузетком Пруске, која хвала буди Андраши-Бајстовој дипломатској мудрости, Угарску већ сад као будућу населбину. Бисмарковог делања сматра.

Дакле време је било, да наш љубазни гроф Андрашије Угарској пете окрене. Као пацови, који из топеће лађе беже, тако је угарски мин. пред. тражио каква вратаоца, куд би утекао, па будући спада у опу фелу људи, који све могу што год хоћеју, то му дакле лако беше, да свога доброг колегу Бајста дигне са топлог и угодног гњезда државне канцеларије. Сад пак на том седништу може комотно тргати руке, што је тако лукаво знао утећи из заплета, којег је сам у Угарској израдио. Дакле то је оно што је Милетић са речи утекао познатио, која истина није салонска и парламентарска али тим више „характеристична,“ и неби били искрени, ако не би признали, да је та реч на своме месту била. Да је гроф Андрашије тај велики политичар своје отачбине, као што га упуљвци његови зову, неби он ту велику задаћу, коначно уређење Угарске другогме напустио, и то онда, кад пређашња светлост његова незасењава. Лоњаји сирома неће моћи утећи.“ („Политик.“)

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Обзор“ саопштава (по „Народу“) из мађарскога листа „Реформе“ један допис из Биограда о путовању кнеза Милана у Ливадију, саопштава с намјером, да види наш свијет, како су сада Мађари, лишени пријатељства Србије, ради да муте у народу српском. Налазимо за вриједно да и нашијем читавцима саопштимо и тај допис и примједбе „Обзорове“. Ево га:

„Новосадски орган српске владе, „Српски Народ“, приписује двије цијели путовању Обреновића IV. у Ливадију: 1. утврђење престола, 2. уједињење српских елемената.

Регенство тешко да и само вјерује ово, што хоће другим да натура, да вјерују. Прибављење к Русији дакле да утврди престол Обреновића?

Али на који начин? Ваљда тим, да метну локот на уста опозиције? Тко мотри на стање ствари у Србији, на сваки је начин морао примјетити, да, сваки даном све то већа расте број оних, који са садашњим стањем нису задовољни. Али млади кнез није предмет мржње, јер он стоји на страни, као непунолетан, и од њега се баш највише надају, да ће, кад прими крму државе у своје руке, стати за врат притворности, вјеродомству и цијелој системи, која сад у Србији влада, и сваком се већ скоро досадила. Незадовољничка ријека управљена је против владе, против укупне владе, изузимајући Блазнавца. Био би дакле сваки дијете, тко би вјеревао, да ће биједи орао (орден) на прсих младога кнеза загатити ту поплаву.

Узмимо, да ће Русија сад престати да буну свијет против владе, али се рађа питање може ли се јавно мњење сад икакo измирити са овом владом? Ту се не води рат против начела, него против лица, која су у Биограду мјеродавна. Ту је дакле са свим једно да ли Шинкин стоји уз владу или не. Ни један од опозиционалних листова у Биограду није прешао у станиште владе. И сами простаки скупштинари одвргоше се на посљеду од владе. Странка Гарашанинова и странка младих либералаца (Барловац и Чушић) стоје са свим по старом напрема влади. Шта више, већ се диже велико незадовољство против Шинкина, који хоће да подунире такову владу. Русија ће изгубити толико код паметних династожерних, колико ће добити код Ристића. И ако овај са својим друговима и падаће остане на крми, по свој прилици биће жалостних догађаја. У Србији није ово немогућност.

Из овога се види, вели „Обзор“ да је у мађарским круговима у Биограду велика огорченост против Ристића и цијеле владе. А ово се датира од како је кнез у Ливадију пошао. Ова експертиза даје нам мјерило, по ком одношај између српске владе и мађарске дипломатије лако измјерити можемо.

Но и о другој ставки из новсадскога органа српске владе извађеној даје се дописник „Реформин“ чути, па говори: „Што се уједињења српскога елемента тиче, о том је штета и говорити. Србија нема никаква изгледа на истоку, то вам могу казати из властитаго искуства, јер сам био и у Босни и у Херцеговини и у Старој Србији. Свуда имају антипатију против Србије и њезине владе, а Никица и Црна Гора уживају пуну симпатију. Од Његушове фамилије саме пало је на Граховском пољу осам јунака за ослобођење народа, па ју за то свуда поштују и љубе. А кад је што учинила Србија за Босну и Херцеговину или за Црну Гору. Кад је Омер паша погазиса Босну, Србија је била као „хладна дула“. Кад је био Мирко очајан бој са нортом, у Биограду говорише: Нису нас питали кад су почињали, а ми смо неприправни, па несмијемо изазвати Турску. Само се може приписати доброћудности или кратковидности Аустрије, а по Србији могла би Црна Гора сад већ бити историјским споменом. Па кад се Вукашевић Лука у Херцеговини бориса, какву је помоћ добио од Србије? Још је кнез Данило рекао: у Србији владају бакали, а не политичари. Па зашто је сад наједаред пројавила мисли у Босни и Херцеговини.“

Кад се пријатељ разсрди, од њега ћеш највише чути. Тако је и овђе. Међутим ми ћемо да примјетимо, да ми добро видимо ону козју ногу, коју овђе мезисто мађарске дипломатије под плаштом срдите исповјести сакрива. Сад му је наједаред Црна Гора за срце прирастала. Од прије уздицањем српске владе дражио црногорску, а сад хоће хвалом црногорских јунака да раздражи биоградске политичаре. Али ће сигурно и из Биограда и са Цетиња добити једнак одговор: „знамо те птицо, познајемо те по перју, ако и другчијим гласом пјешам“.

Под насловом „Федерализму залитавском, има чешки „Покрок“ чланак намијењен одношајима у Угарској:

„Акопрем је „спојеним силама“ солноградскога састанка и Андрашијева „крупскога сајета“ пошло за руком покорити чешке фундаменталне чланке, ипак је изучају живо баш они сами, који су је срушили. „Дугеб. Алгемајнерица“ сајетује Њемдем, да би имали о фундаменталних чланцих размишљати, а напоје у закону гледе народности. Такво се дао сајет из Беча преко Берлина и Аугсбурга аустријским, навластито чешким Њемдем. У Берлину међу „фундаменталне чланке“ на анексаторску удицу. Било то негђе г. 1867, кад су се у Бисмарковој канцеларији правили преписи од кабинетскога писма краља Фердинанда V. од 8. Априла 1848 г., а бог зна нису ли сп један много

обећајући есемпляр одбора тридесеторице т. ј. фундаменталне чланке справили у тајни аркив берлински. Свакако! Одношај између Берлина и Беча „веома је поуздан“, но једва поузданији до год. 1864 Шлезвиг-Холштајну, за којим је за пол другу годину — 1866 — сједило највјештеће рата. Али не само добри пријатељ на Спреви, него и мађарски наши пријатељи за Литавом изучају наше фундаменталне чланке за сврхе — хрватске. Од онога часа, од кад су си Мађари хисторичком својом нагодом од г. 1867 дали контрактно од Цислајтаније записати новца и војнике проти Русији, а у ту сврху зачељују уста у Цислајтанији онако, како Рожи Шандору свим оним, који се противе тому платежу и узгоју младежи за освету мађарских Вилагошах, од те добе нема читава организација у Транслајтанији ипога смисла, него да би се добре чиниле услуге у том великом рату с демократском наказом сусједства рускога. Систем је мађарски узпркос свој „парити“ знатно нији у Цис-него ли у Транслајтанији, Андраши си није много главе тро с федерал. већинах у саборима цислајтанским осим ескога, кому је посљедњим реткриптом од 30 Октоб. довољно уста зачесно. Ну у ревиру транслајтанском с федералистичном већном сабора хрватскога у Загребу има мађарски врховни организатор посве другу ствар. Његова железна рукавица иде ту мало више пиано проти федерализму, а пошатно је за што. Чеси су далеко од будућих бојиштах хонведах с пасљедници Паскијевића Криванскога, Чеси се немогу гонити, а кад би се у том сјеру и гонили, колега би Бисмарк посве ину прокламацију издао на „славну краљевину“, него ли г. 1866, с Чеси се може већ отворено по бећарску поступати, но с Хрвати, то је друга. Одакд је кнез Милан и први му савјетник Блазнавац у Ливадији говорио с царем Александром и генералом Игњатијевом, није више гр. Андраши с те стране сигуран од исхода какова издања Книћанина, за то неперостаје ипо, него пиано, шиванисмо ради штације Загреб. Такова је инштрукција Андрашијева његово намјестнику гр. Ложају. Нашицац (Чех) се чуди, када чита у полуслужбених листових Деакова клуба предлоге за „ревизију“ хрватске нагоде; ти предлози, који се скоро у сваком ставку сударају с узором фундаменталних чланаках несамо у појединостих, него и у цијеом обсегу „Пестер Лојд“ има већ у два броја дописе из Загреба, без двојбе испариване од Бедековића, у којих тај подирефект Деакова клуба подаје своје наворе, за какву би се цијену дала народна странка предобити. Примјером Рауха доказала се недовољност особне одговорности хрватскога бана, у том би се погледу могле Хрватом још веће дати концесије, него што их предавају фундаментални чланци. И обсег заједничких послова хтјели би Мађари установити по узору чешких фундаменталних чланаках, присутност хрватских посланика на пештанском сабору хтјели би само у форм „депутације“ (види те предлоге у 30. одбора), те само слободно распорезивање изравнога пореза, како то „фундаментални чланци предавају“ великим ударом по ратни фонд Деакова клуба. Дакле посље Миланова састанка с руским царем у Ливадији нема више говора о разпуштењу хрватскога садашега сабора и о новом „уставном“ бјрању; да нагода, не више с мађарском, него с народном странком на дневном је Мађарском.

Андраши, који је Ческој покосао „фундаменталне чланке“ узкрисити ће је у Хрватској само у другој новој форми. Он си неће много главе разбијати, да призна посебно државно право краљевине Хрватске; важно је то начело; Мађари би дали Хрватом некакву „аутономију“ како ју нам хтједе Потоцки, а био би и Гискра. Ну прави је час за „фундаменталне“ чланке не само у Ческој, него можда и у Загребу прошао за увијек. Нисмо упућени у назор хрватских родољубах гледе ревизије, ну држимо, да интереси Славенства од њих захтијевају, да концесијах државо-правни иначе, неприму, него под гаранцију „слободне руке“ то јест за чврсто осигурану независност у послових финансијални и војничких.“ Фундаментални чланци садржају и закон о народностима. Тога Хрватом не треба, а тим мање, одакд није Србија, а ни Турска више онаквим савезником Мађарах, какве су биле јоште за отварања сует-канала; а Румуни су и без тога вазда у желудцу имали саварије с великога мађар-орсага. Закон о народности може данас још добар бити за народности у Угарској тим више, што проти интегритету уг. круне ништа несадржаје, што су Мађари, особито Деаковци увјек федералистом предбацивали.

Словаци се ено дижу и оживљују, јер се преварени млади сдружују са старим патриоти. То све иде у прилог Хрватској и будућим избором, а избори хрв. опет свим овим проти мађаризму проти којему се хоће веће и чврће солидарности народах.“

„Панчевац“ пише о Аустрији под Андрашијем:

„Што се унутрашње политике тиче, ми не знамо, од куда Андрашији, као министру спољашњих послова, право, да се пача у послове, који леже изван његова делокруга. Али ми не бисмо требали ни да постављамо то питање, по чем се зна, да ту није реч о праву, него о моћи и сили. Андрашеја ће фактично од данас да буде господар од Аустрије и Угарске и он ће с овим државама по своје ћесу располагати све догле, док их не доведе до — пропасти. По томе није ни мало чудо, што његови листови још сада пртају план његове унутрашње политике. Ми смо тај план наговористил одмах, чим су се почели проносити гласови о „вазвесенију“ Андрашијеви. И ево он се дапас на даку испуњава. Андрашија хоће да влада у Цислајтанији парламентарском већином, и за то каже Њемцима: да не војују против свију народности, него само против једне или две, а с осталима да ступе у сvezу и да тако помоћу њиховом образују парламентарску већину у рајхсрату. А кад се тај савет Андрашијев преведе још на разумљивији језик, онда би он гласисо овако: Споразумите се ви с Пољацима, па ћемо онда из рајхсрата лако тући у главу Чехе и остале Словене. И збиља, први корак Андрашијев показао је да он тако мисли. Ето не хтеде прихватити програма Кеелерспергова, само за то, што је исти искључно из свога програма свако поравнање с осталим народима и шао на то, да Њемци владају наа свима. У први мах могло би се чинити, да је Андрашија са свим паметно радио, што је одбио програм Кеелерспергов; могло би се мислити, да он хоће, да се постигне измирење међу народима с оне стране Лајте. Али то не стоји тако. Андрашија веће, да се сви народи изједначе у правима и дужностима, као што је Хохенварт хтео, него њему је до тога стало, да Пољаке задовољи и да тако помоћу Њемаца и Пољака притисне све остале Словене у Цислајтанији и да на тај начин влада. Колико ће дога тако владавина трајати, то није тешко погодити.“

Исти лист говорећи у једном чланку о Бајсту и о немогућности спасења Аустрије прелази па садаше стање њено и на Андрашија, па вели:

„Што се Бајст примно дипломатске мисије у Аустрији, могло би му се најпосле и опростити: човек је остао без дипломатске каријере, без заслуге, насео је грозно, па је мислио, да ће у Аустрији моћи повратити свој дипломатски намбус и уједно покрпати своје поремећено финансијално стање. Но која невоља Андрашији, богатоме спахији од красне Хоре и Теребеша, сретном министру још сретнијег Мађарорсага, — која невоља њему, да сини воду у решето, да ваља својим рукама Сисифов камен? Или можда Андрашија мисли да ће оп моћи учинити за Аустрију оно, што још нико до данас није могао, да ће оп за спасење њено пронаћи барут? Није далеко време, које ће нам решити тајну „вазвесенија“ Андрашијева. Је ли Андрашија договором на састанцима гастајнско-салц-буришким постао у Аустрији министром спољашњих послова и шта је тиме хтео да постигне мајстор Бизмарк, о томе сад не ћемо да разбијамо главу. Време ће најбоље показати, ко је кога преварио, ко је коме замке наместило.“

Али има нешто, што можемо одмах погодити, а да п не чекамо на време. То су комбинације Андрашијево односно источне политике.

Сви су листови прогласили позив Андрашијев на столицу министра спољашњих послова као изазивање Русије. Андрашија је већ као Маџар крвни непријатељ Русије. Он је још приликом црноморског питања оштрио сабљу и хтео да изазове сукоб Аустрије с Русијом. Сад како је постао министар спољашњих послова, — сад ће му најсветији задатак бити, да се освети Русији за Вилагош. Сав паметан свет увиђа, да Аустрија није у стању ни с ким више ратовати, најмање пак с Русијом, која је држава словенска; али то не може да увиди Андрашија, јер га је слепа страст за осветом обузела. И тако Андрашија ради на пронасти ове државе, а позвап је тобоже да је спасе.

Што се тиче источних народа у Турској, Андрашија као присни пријатељ Турској не може бити пријатељ тим народима. Али он не само да им није пријатељ, него управо непријатељ-

ски поступа према тим народима, ма да се речма увек издаје као велики пријатељ њихов. Њему је прв ушао у главу: да је Маџарска позвана да учини на истоку оно, што Аустрија за толико векова није могла да учини, т. ј. да прикупи народе на доњем Дунаву у једну државу целину, којој би глава била у Буда-Пешти. Он ће тога рада напустити целу Цислајтанију Њемачкој, ако му Бисмарк обећа, да ће му бити на руци да постигне ову циљ. Лако је могуће, да онакав дипломата као што је Бисмарк на то приставе, али за цело не Андрашија или Маџарске ради, него ради тога, да Њемачка што лакше дође до својих провинција у Аустрији. Шта ће после бити с Андрашијем, шта ли с Маџарском — то је Бисмарку девета брига.

Источни народи, парочито пак њихове независне државе: Србија, Румунска и Црна Гора, треба да буду на опрезу према новом министру спољних послова у Аустро-Угарској. Србији нарочито предстоји задатак, да прва учини фронт према Андрашији. Ако је тај фронт већ учињен путем кнеза Милана к руском цару у Ливадију, онда је добар почетак учињен. А с добрим почетком у пола је посао довршен.

„Политика“ говорећ о разписаним изравним изборима за рајхсрат у Ческој, радује се тому, што види први покушај државничке мудрости гр. Андрашија у наследовану Гискрине обљубљене идеје, те вели, да та изумитељна глава Ческој не може опасна бити. Гискра није „изравним изборима“ ништа обавио, а тко ово мртворођено чедо из просиначке раке узврснути кани, неће никада и никад више бољега успеха имати.

„Наша ће брига бити, вели „Пол.“ грофу Андрашију такова посла прибавити, какова до сада још имао није. Гледе тога како требамо само у наш арсенал око бацити, тај је натрпан те има толико циљда, да смо кадри не само једнога већ — буде ли требало — десет Андрашија смести“.

ДОПИСИ.

БАЊА-ЛУКА, 19. Новембра. — Имао бих вам и овом приликом доста да јављам о многоврснијем невољама, које трпи народ наш у овим крајевима, али ћу вам о томе други пут и повисе а сада нешто, и то је врједно да се зна.

Познати Далматинац Јандре Милошевић, бивши ђендар аустријски, а сада трговац дошао је овђе, као што свуда по Босни хода.

Има и други трговаца, који амо долазе и то не би било ништа важно, али смо се ми сада увјерили, да исти Милошевић непутује ради трговине, него да мути по народу као мађарски агенат.

Ја који сам добро обавјештен, јављам ово и осталој браћи, да знају и да буду опрезни. Доста је народу нашемуче његове које подноси од Турчина, на зар још и с друге стране да га јади бију. Смутљивци, који по Босни раде против народнога интереса, зацјело неће ништа успјети, али многа браћа могу пострадати, јер ће Турци једва дочекаати, да их окриве и казне. Нека се дакле чувају свакога за кога знају, да није пријатељ народни и нека таваго ћерају из своје средине. А што се тиче Мађара заман муте, Боспу недобише, а сретни ће бити, ако неизгубе и ово што имају.

ДУВНО, 12. Новембра. — Прошлијех дана палазећи се у Ливњено видо сам ужасан призор. Између 7. и 8. о. м. указа се ватра код цркве православне, међу кућама Ерцег Свобљиним и школом православном. Народ је скочио, да угаси ватру и да јој се не да раширити, али је ветар страховито дувао, те тако ухвати школу и више дућана. Жалост је видити пострадале у великом очајању, по још је жалосније кад се зна, да је ватра потекла од несретнијех Турака, који тужвој раји толике јаде задају. Но кад смо толико подносили, подијајемо још и ово до мало, јер ће дати Бог, те ћемо скоро гледати и ми гариште турскога господарства.

Из СТАРЕ СРБИЈЕ, 17. Нов. — Ја сам вам био већ јавно за нашега Архимандрита Хаџи-Кирила, како је пострадао од познатога зулумчара нашега владике Мелентије. По обећању ево, да ми јавим, шта је последице с њиме. Владика премјести га из Дечапа у један други манастир код Скопља. Хаџи-Кирил је познат још пријатељ народни, он је многе школе пот-

помагао, особито је од њега велику потпору и малу српска школа у Пећи. Иста школа и данас постоји и има учитеља Тирића. За то парод и жали честитога Архимандрита, те су Пећани послали молбеницу рускоме консулу у Призрен, а тако исто и Мелентију, да га онег у Дечапе поврати. Хоће ли успјети у својој праведној жељи незнамо, јер до сада и владика као и Турци слабо се обзираше на жеље народне, али би се јако обрадовали. Што опет дознам, јавићу ви.

Овијех дана присијео амо Мелентије, да учини своју каноничку посјету, која се наравно без новаца народнијех неће свршити. Одавде ће у Скадар и у Подгорицу, да купи харач од народа. О томе путу имају вам доста да јавим.

О зулумима, које народ трпи, имао бих вам опет доста да јавим. Ево од многога нешто. Њеки Андрија Пећани, који је у Црној Гори живио, и слободно кроз Пећ ишао, прође зло ту скоро од Турака. Турци не могаху гледати његов слободни живот и гледаху, да му дођу главе, а када то не могосе, оптужише га лажно и буљубаша пећки свеже га и су четири заптије као кривца пошље га у Призрен у апс, ће се и данас налази. Тако се то страда на правди бога.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(142 Чеха пређосе на православну вјеру) мјесеца Октобра у селу Купићево, ујезду (кота-ру) владимирском губерније вољинске. То је у свој Русији учинило велику сензацију, као што се у обће сада јако позорно прати с руске стране чешко питање и аустријски замршаји. Русн су почели потанко изучавати остале Славене. Петроградски је благотворитељски комитет слајански издао на своје трошкове књигу: Ческа и Моравска, гђе се популарно и вјерно Русом описују Чеси у прошлости и садашњости.

То су дјело све руске повине вруће препоруцие. Познати академик и учењак Хилфердинг написао је посебно дјело о Јану Хусу, описао тадашњу просјету и настојања Чеха. Мајков је написао историју србску, а Даничић ју превео. Исто је тако најновију повијест Срба написао професор Нил Попов. Како су се овим Хилфердинга и других многих Руси старали за Босну и Бугарску, а како наполе Погодин, Срезњевски, Григоровић, Буслајев и т. д. за напредак Славена, познато је наображеником слајанским. — Сад се ради међу Руси о словенској, словачкој, бугарској и хрватској повијести, да се и овим слав. гранама руски свијет упозна како што се је са србском и чешком. Историја је путоказ у будућност.

За то кад се дипломате и државници уз већину интелигенције познавати историју непознатих ових народа, неће се лако дати завести у погрешке и криве комбинације вратоломности попут Францеа. Велик је напредак славјанске Русије очевидан.

(Цар Никола и пјесник А. С. Пушкин). Како се сада сви разреди великога рускога народа занимају спомеником, који се мисли подићи у Москви првом руском пјеснику А. С. Пушкину, долазе са свих страна ове свијетске државе предлози о самом будућем умотвору, пак и приложи за животопис онога велуема. Мислимо, да ћемо угодити срцу својих читатеља, ако им гробњомо слиједеће писмо, које је цар Никола властурочно писао славному пјеснику, када се овај смрћу борно: „Љубезни друг, Александер Сергејевич! Јесли нам се суждено увидајт сја на етом свјтѣ, то прими мој послѣдњи друженски совѣт: постарај сја умерет христијанином. О жепѣ и дејтах не забот сја; ја беру их на свое пошечение. Николај.“ Познато је, да је Пушкин преминуо од ране добивене у двојбоју дне 27. Јануара (8. Фебруара) 1837, које није могао два дана († 29. Јануара) пребољети. Ранене Пушкина зарујало је сву Русију; Петроград се сав од жалости завио у црно; а људство груло пред кућу, гђе је велики пјесник на смртној постељи лежао. Под притиском таквога догађаја издао је хладан цар оно писмо, прем му Пушкиново слободоумје није ни најмање пријало. Што је Никола у оном писму обећао, то је испунио управо царским великодушјем. Он је исплатно дугове Пушкинове, ослободио његова имања сваке забаве, предао их удови и сиротчади пјесниковој, додавши им 11,000 рубаља годишње пензије, а осим тога даде својом накладом штампати Пушкинова дјела у 10,000 издисквах, по-

клонив сав приход од њих обитељи његовој. Тако се паграује народнај пјесник у великој самосталној држави! Онђе ваља и монарху повладити се вољи народа. „Вијенац.“

НОВОСТИ.

— Априла мјесеца идуће године биће у Петрограду велика свечаност у славу реда св. Ђорђа. На свечаност ту позвани су сви, који су одликовани тијем рускијем одреном. Цар је позвао и прускога генерала Молка. По петроградским вјестима доћи ће, на нарочити позав, и пруски престолонашледиик и принц Фридрих Карл, а говори се и за самога цара Вијелма.

— Још непрестано стижу вјести о огромном и непрестаном наоружању руском. Шта више изишла је већ и строга наредба за странце, који би хтјели разгледати руске тврђаве и војничка уређења. Само на допштење војевога министра и у пратњи за то опредјеленога лица може странац гледати те ствари.

— У Букарешту је велика криза. Скупштина и савјет неће да попусте у ствари гвозденога пута. У министарство неће нико.

— Папу једнако паговарају његови доглавници, да остави „обезбашњени“ Рим, али он се тврдо ријешно да умре у Риму. Поравнање са италијанском владом нема никаква изгледа.

— Бонапартисте једнако муте у Француској. Странка њихова као да није незнатна, када се француска влада наша побуђена изаслати нарочите повјеренике у Инглешкој да пазе на њихове коловође.

— Гроф Бајст стигао је 18. о. м. у Париз, а одатле је преко Версаља отпутовао на своје ново мјесто као заступник аустро-угарске у Лондон.

— Султан бочећи се непрестано са вице-краљем мисирскијем, наумио је, да му напошљеду да исти положај као и беју туниском, а то је у ствари потпуно независан, по прије него што то учинити, запитао је савјета у Петрограду и Паризу, одакле су му одговорили, да није властан то учинити, јер се то тиче јевропскијех интереса и међународнијех уређења.

— Из Прага јављају да су наређени непосредни избори за царевинско вијеће. „Народни листи“, орган Ригеров узашен је због једнога чланка, у којем се Мађари називају „убицама Словена“. У Лавови опет узашен је „Беник“ због чланка против Грохолског.

— У Панчево су дошли инцијери аустријске државне жељезнице да предузму мерења за пругу Кикинда-Београд.

— Народна скупштина у Атини одложена је по жељи новог министарства на мјесец дана.

— У сједници угарског сабора 10. о. м. одговорио је министар унутрашњих послова на интерпелације др. а Ст. Павловића због наименовања жупана и због догађаја у Новом Саду приликом повратка Милетића из Ваца. Одговори су му никакви. Министар налази за право и што су Мађари наименовани за жупане у српским крајевима и што су војници беснили по Новом Саду кад је Милетић дошао. А кад је сјутра дан посланик одговарао министру, те напоменуо, да су Мађари одиета Србима туђинци, подиже се читава хука бука у сабору. Неки Танчић (и име му каже да је Мађар) скочи сав првеп као паприка те се продера: „Нисмо ми туђинци, ми смо овде своји код своје куће, ми Мађари.“

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Честита браћа моја Кривошијани, побуђени, једино личијем родољубљем, дароваше ми 200 ф. као помоћ моје трогодишњем трошку на Цетињу, да свршим богословију.

Колико на овоме не мадом дару, толико на њиховој братској љубави према мени, ја им овим изјављујем јавно своју највећу благодарност.

Слава им пред српскијем свијетом, а ја ћу се увијек трудити, да се, олужећи народу српском вјерно и на корист, тијем и њиховоме родољубљу одужим.

Цетиње 25. Новембра 1871.

Стеван Ђ. Самарџић,
богослов.

Са идућим бројем „Црногорца“ изићи ће „Црногорца“ на цијелом табаку.